

En Portada. Montserrat Caballé. Del 'bel canto' al 'buon canto'

La mort de la soprano catalana més internacional deixa un buit innegable. Per sort, les seves gravacions perpetuen records de vetllades inoblidables, però també la lliçó magistral en què va convertir tot el que va fer a l'escenari.

La matinada del 6 d'octubre d'aquest 2018 s'extingia Montserrat Caballé a l'Hospital de Sant Pau, fruit d'una més de les tantes intervencions quirúrgiques a què es va sotmetre al llarg de la seva vida. Tot i que les visites als quiròfans havien estat freqüents els darrers anys, la Caballé sempre en sortia per tornar a pujar als escenaris: pocs mesos abans del seu traspàs havia actuat a Moscou a una edat tan respectable com són els 85 anys.

Una carrera internacional

Havia nascut el 12 d'abril de 1933 al carrer d'Igualada del barri barceloní de Gràcia, filla d'una modesta família que va viure amb no poques estretors la guerra i la postguerra. De jove va rebre l'ajut de la família Bertrand per seguir estudis musicals, amb la condició que actués cada any a Barcelona.

Però la Caballé va ser una cantant de fama i abast universals, amb una gran versatilitat, gràcies als dots naturals de la soprano, però també a un ferri sentit del treball i de la disciplina. I a una bona base tècnica, adquirida al Conservatori del Liceu, amb professores com Eugenia Kemmeny i Conxita Badia, a més de Napoleone Annovazzi.

L'estada a Basilea i Bremen (entre el 1957 i el 1961) li va permetre treballar diàriament en teatres on va aprendre el gran repertori italià i alemany, fins al punt que el 1958 va substituir Inge Borkh (traspassada aquest estiu) en unes funcions de la *Salome* straussiana de les quals queda una gravació feta en directe procedent de Bremen.

Vindrien després anys de debuts en teatres com el São Carlos de Lisboa, l'Òpera de Munic i el Liceu. Però, tot i l'èxit a Barcelona, el veritable primer triomf i debut de Montserrat Caballé va ser el 20 d'abril de 1965

al Carnegie Hall de Nova York suplint Marilyn Horne cantant *Lucrezia Borgia*. L'endemà, la crítica del «New York Times» afirmava: Callas + Tebaldi = Caballé. I John Gruen, el crític del «New York Herald Tribune», va dir que si Callas era la *Divina* i Sutherland l'*Stupenda*, Caballé seria la *Superba*.

Havia nascut la Montserrat Caballé d'abast internacional, disputada pels principals teatres del món. I això inclou Londres, Milà, París, Viena i, és clar, el Metropolitan de Nova York o l'Òpera de San Francisco.

El Liceu, una segona casa

Tot i el debut amb *Arabella* el 1962, nou anys abans Montserrat Caballé ja havia trepitjat l'escenari del Liceu amb la cantata *Il ciarlatano* de Carissimi amb direcció de Napoleone Annovazzi.

Quan va protagonitzar l'òpera d'Strauss, Xavier Montsalvatge va dir des de les pàgines de «La Vanguardia»: “*Es mou a l'escena amb aplom, sobrietat i calma, però mai inexpressivament. L'espectador té la sensació que veu i escolta una artista formada a la millor escola de cant, posseïdora d'una experiència considerable*”.

En cinquanta anys, entre el 1962 i el 2012, en total han estat 219 les actuacions de Montserrat Caballé al Liceu. I ho va fer pràcticament tot: Händel (*Giulio Cesare*), Gluck (*Armide*), Mozart (*Don Giovanni*, *Le nozze di Figaro*), Meyerbeer (*L'africaine*), Spontini (*Medea*), Rossini (*Semiramide*), Donizetti (*Roberto Devereux*, *Lucrezia Borgia*, *Gemma di Vergy*, *Maria Stuarda*, *Parisina d'Este*, *Caterina Cornaro*), Bellini (*Il pirata*, *Norma*), Pacini (*Saffo*), Verdi (*Luisa Miller*, *Il trovatore*, *La traviata*, *I vespri siciliani*, *La forza del destino*, *Don Carlo*, *Aida*, *Otello*), Boito (*Mefistofele*), Massenet (*Manon*, *Hérodiade*), Puccini (*La bohème*, *Madama Butterfly*, *Manon Lescaut*, *Tosca*, *Turandot*), Cilea (*Adriana Lecouvreur*), Saint-Saëns (*Henri VIII*), Wagner

(*Tannhäuser, Tristan und Isolde*), Strauss (*Salome, Der Rosenkavalier, Ariadne auf Naxos*) o Respighi (*La fiamma*), a més de l'estrena mundial de *Cristóbal Colón* de Leonard Balada (1989). És a dir, la meitat dels rols que va interpretar (una vuitantena!) al llarg de més de cinquanta anys de carrera ininterrompuda i de vegades ajudant la pròpia institució: durant els anys setanta, amb un Liceu en hores baixes, la soprano hi actuava sense cobrar els honoraris que percebia a l'estranger i de vegades fins i tot desinteressadament. Això, d'altra banda, li va permetre triar el repertori, i fer del Liceu un banc de proves: així va ser com el 1970 va cantar-hi *Norma*, que quatre anys més tard cantaria a les cèlebres funcions d'Orange. Joaquín Martín de Sagarmínaga, per cert, escriu que la versió de la sacerdotessa gal·la en boca de Caballé està revestida, "d'una banda, de la noblesa sacerdotal i, d'una altra, per la suavitat dolorosa d'una dona traïda". Exacte.

EL COP DE PUNY DE CORELLI

L'anecdota de Montserrat Caballé és abundant. Matar mosques, trencaments de mobles... i el cop de puny a l'estómac etzibat per Franco Corelli: en una funció de Don Carlo a Nova York, el tenor italià -conegut per les seves inseguretats i atacs de pànic- corria rere el decorat on Montserrat Caballé esperava per cantar l'ària "Tu che la vanità". Corelli no va poder evitar clavar un cop de puny a la panxa de la soprano. Cesare Siepi, que també esperava per sortir a escena, va aturar Corelli, però es va trencar un dit. La Caballé, tot i el dolor estomacal, va sortir a l'escenari amb no poques dosis d'adrenalina i va cantar com mai. L'enregistrament d'aquella funció i el deliri del públic així ho revelen.

D'altra banda, els rols dramàtics, així com els papers veristes a l'estil de Tosca o Turandot, es traduïen en boca de la Caballé amb aquell so pur, cristal·lí, produït pel domini de la respiració marca de la casa i que permetia sons apianats, amb ús de reguladors i de portaments (de vegades no escrits) que convertien les peces posteriors al *bel canto* en *buon canto* del millor. Tot això, sense oblidar els binomis amb col·legues il·lustres: Luciano Pavarotti, Fiorenza Cossotto, Jaume Aragall, Joan Pons i, sobretot, Josep Carreras (a qui Caballé sempre va donar suport dins i fora dels escenaris) i Plácido Domingo: l'*Aida* amb aquest últim (1973) o la seva darrera actuació plegats amb *L'africaine* (1977) són alguns dels moments daurats de la història artística del Liceu.

El Teatre es va cremar el gener del 1994, però la Caballé -tot i alguns desencontres- de seguida va donar suport a la reconstrucció. I amb un Liceu reobert el 1999, la diva encara va tornar-hi per a recitals i fins i tot amb una òpera escenificada.

La fama de Montserrat Caballé va arribar al món del disc i afortunadament ens deixa un llegat amplíssim, complementat amb no pocs enregistraments audiovisuals, gravats a teatres o sales de concerts d'arreu del món.

La mateixa fama que li va permetre, els últims anys de la seva vida, tenir un concurs de cant amb nom propi i exercir la docència en forma de classes magistrals. Pocs, però, arribaran a assolir les quotes de bellesa i domini tècnic d'una soprano com ella. Com les d'abans: "*Addio del passato*".

(ALGUNS) ENREGISTRAMENTS MÍTICS

Bellini: Il pirata (EMI, 1970). CD

Bellini: Norma (RCA, 1972). CD

Bellini: Norma (Orange, 1974). DVD

Bellini: I puritani (EMI, 1979). CD

Donizetti: Caterina Cornaro (Rodolphe, 1973). CD

Donizetti: Lucrezia Borgia (RCA, 1966). CD

Donizetti: Roberto Devereux (ROB, 1968). CD

Mozart: Così fan tutte (Philips, 1974). CD

Puccini: Tosca (Philips, 1976). CD

Puccini: Turandot (Decca, 1972). CD

Rossini: La donna del lago (Melodram, 1970). CD

Strauss: Salome (RCA, 1968). CD

Verdi: Luisa Miller (Decca, 1975). CD

Verdi: La traviata (RCA, 1967). CD

Verdi: Don Carlo (Orange, 1984). DVD

Verdi: Aida (EMI, 1973). CD

Fotografies: Gran Teatre del Liceu i EFE